

KERK in DEN HAAG

MAANDBLAD VOOR SPIRITUALITEIT, CULTUUR EN SAMENLEVING FEBRUARI 2012 ■ WWW.KERKINDENHAAG.NL

PAGINA 3

Edy Korthals Altes
steeds radicaler

PAGINA 5

Joep de Hart wil meer
rituelen en beleving

PAGINA 8

Vincent van Gogh
zag God in de misère

EN VERDER Nieuw: opvanghuis voor mannen ■ Gematigde moslims zoeken contact met humanisten ■ De ziel houdt niet van lawaai

Van schaaktempels tot cultuurtempels

Heilige plekken voor ingewijden

Portaal en trappenhuis van De Tempel.

Het Gemeentemuseum als kunsttempel.

ACHTERGROND Afgelopen zomer beschreef *Kerk in Den Haag* een wandeling langs heilige plekken. De winter vraagt om een andere benadering. Daarom in dit nummer een – willekeurige – opsomming van ‘Haagse tempels’. Heilige plekken met muren eromheen en een dak erboven.

GOOGLE OP ‘TEMPEL’ EN ‘DEN Haag’ en je vindt in de resultatenlijst prominent bovenaan twee gebouwen. Het eerste is de Den Haag-tempel van de Mormonen,

een enorm wit gebouw. Alleen, het staat niet in Den Haag, maar in Zoetermeer. De Kerk van Jezus Christus van de Heiligen der Laatste Dagen, zoals het kerkgenootschap officieel heet,

vernoemt volgens haar traditie de tempelgebouwen naar de dichtstbijzijnde stad. De tweede Haagse tempel die Google vindt, is ‘De Tempel’ op het Prins Hen-

drikplein. Van 1986 tot 2005 was De Tempel een discotheek, aanvankelijk geëxploiteerd door de spirituele beweging Bhagwan, daarna door anderen. Heel wat Haagse stappers hebben goede herinneringen aan deze dansgelegenheid.

Inmiddels is de afdeling archeologie van de Gemeente Den Haag er gevestigd, maar nog altijd heet het gebouw ‘De Tempel’.

Het lijkt er dus op dat Den Haag er qua tempels bekaaid vanaf komt: de ene staat niet in de stad en de andere heeft niets met religie te maken. Toch kon de redactie van *Kerk in Den Haag* tijdens een korte brainstormsessie een heel stel Haagse tempels opnoemen. We zetten er een paar op een rijtje. Maar eerst: wat is een tempel? Een tempel is een omheinde ruimte, afgesneden van het profane gebied. In sommige godsdiensten is het de plek waar

Haagse stappers dansten in De Tempel

een god woont, in andere godsdiensten een plek waar de god zich geopenbaard heeft, of waar gelovigen samenkomen om hem of haar te zoeken of te aanbidden. Een heilige plek, een ruimte waar je niet zomaar binnentreedt. Vaak mogen alleen ingewijden er komen. Een tempel vraagt om een eerbiedige, respectvolle houding. Rituelen bevorderen de concentratie. De tempel zelf kan uit verschillende ruimten bestaan: een voorhof, een altaar, het heilige en het heilige der heiligen. Soms is zo’n ruimte alleen te betreden via een trap.

Lees verder op pagina 2

Basje de Liefde over VluchtelingenWerk Rijswijk

‘Puur geluk als je wieg niet in Somalië heeft gestaan’

Basje de Liefde is directeur van VluchtelingenWerk Rijswijk. ‘Voor alles wat ik doe, geldt dat ik het alleen kan als ik er zelf in geloof.’

BASJE DE LIEFDE WERFT FONDSEN voor doelen waar haar hart ligt. En ze is directeur van VluchtelingenWerk Rijswijk. Ze is geboren in Amsterdam en studeerde filosofie in Rotterdam, maar de keus voor VluchtelingenWerk was niet ingegeven door haar studie. ‘Ik ben altijd geïnteresseerd geweest in politiek en mensenrechten. Dus toen ik in de vacaturebank voor vrijwilligers ging zoeken, paste VluchtelingenWerk goed. De passendheid van je studie is meer... ondergronds. Je hebt een zekere helderheid van denken geleerd.’

Evenmin werkt ze er vanuit een geloof, want ze is atheïst ‘tot in haar tenen’. ‘Mijn moeder had een spinozistische inslag: “De natuur weerspiegelt het goddelijke”. Als kind was ik buitengewoon vroom, op mijn tiende ben ik nog oecumenisch gedoopt. Maar op mijn twaalfde ben ik, letterlijk van de ene dag op de andere, van mijn geloof gevallen. Mijn ouders hebben me daarin vrij gelaten. Ik had fantastische ouders.’

De Liefde heeft het gevoel dat ze bij VluchtelingenWerk op haar plek zit. ‘Ik denk dat ik goed ben in het enthousiasmeren van mensen, dat vind ik ook leuk, het geeft me voldoening. Ik kan

het ook alleen wanneer ik er zelf in geloof.’

Alles en iedereen

‘VluchtelingenWerk Rijswijk is een beetje een atypische afdeling. We hebben gekozen voor samenwerking met een lokale welzijnsorganisatie. De taal leren, kennismaken met de plaatselijke samenleving, integratie en participatie

zijn bij uitstek buurthuisactiviteiten. Tot onze grote vreugde is de bestuurlijke fusie met Welzijn Rijswijk per 1 januari een feit. Ik geloof erg in samenwerken op inhoudelijke gronden. Rijswijk heeft daarvoor precies de juis-

‘Als kind was ik buitengewoon vroom’

te maat: net zo groot dat het “alles” heeft (museum, schouwburg, bibliotheek), en net zo klein dat je “iedereen” kunt kennen. Dat biedt ruimte voor verrassende samenwerkingsverbanden. Zo kun je de expertise van verschillende organisaties combineren in projecten.’

Poppen

Samen met twee parttime krachten stuurt De Liefde een groep van zo’n tachtig vrijwilligers aan. ‘Het moeten er ook niet meer worden, want vrijwilligers doen het werk vanuit hun hart en daar verdienen ze aandacht voor. Het is een kleurrijke groep, die ook zelf met ideeën komt. Ik vind het belangrijk

Lees verder op pagina 2

Basje de Liefde: ‘Gelukkig maken we bij VluchtelingenWerk ook veel moois mee.’

Willem Aantjes over toekomst van CDA

WILLEM AANTJES WAS IN DE JAREN zeventig als eerste fractieleider van het jonge CDA het Tweede Kamerlid met de meeste macht en invloed. Onder zijn leiding leek het CDA zich tot een progressief-christelijke partij te ontwikkelen. Aan zijn carrière kwam evenwel abrupt een einde, toen hij in 1978 moest aftreden als gevolg van – later onjuist gebleken – geruchten over zijn opstelling in de Tweede Wereldoorlog. Aantjes (88) volgt de ontwikkelingen op het Binnenhof nog op de voet en publiceert regelmatig over politiek en parlement. In deze maand, die belangrijk wordt voor de toekomst van het CDA, keert hij één avond naar Den Haag terug om zijn licht te laten schijnen over zowel de teloorgang als de kansen van de christen-democratie, het kabinet-Rutte en de invloed van de PVV op het landsbestuur. Ook zijn persoonlijke lotgevallen komen ter sprake.

VRIJDAG 17 FEBRUARI, 20 UUR.
MARANATHAKERK.

advertenties

Reinoud Schoemaker,
LETSELSCHADE ADVOCaat
Uw letsel mijn zorg
070 - 40 43 34 6
ADVOCaat@REINBOUDSCHOEMAKER.NL
WWW.REINBOUDSCHOEMAKER.NL

**Adverteren in
Kerk in Den Haag**

Wilt u adverteren in
dit maandblad? Informatie
over mogelijkheden en tarieven:

www.kerkindenhaag.nl

Scheveningen over op digitale Kerkbalans

HERVORMD SCHEVENINGEN gaat voor de jaarlijkse financiële Actie Kerkbalans voortaan niet meer persoonlijk langs de deuren. Sinds dit jaar kunnen de gemeenteleden via een website een toezeggingsformulier in-

vullen. Marien de Jong, penningmeester van het College van Kerkrentmeesters van de Hervormde Gemeente Scheveningen, vond dat het oude systeem wel eens aan vernieuwing toe was. Lees meer erover op www.kerkindenhaag.nl.

Haagse tempels

Vervolg van pagina 1

Tempels hebben dus te maken met heiligheid, en die kan zich ver buiten de geëigende religieuze gebieden uitstrekken. Als we bijvoorbeeld het

De mens wordt er boven zichzelf uitgetild

woord 'cultuurtempel' gebruiken, heeft iedereen daar een beeld bij. Zo droomde de architect H.P. Berlage zijn hele leven ervan om een 'tempel voor een nieuwe cultuur' te bouwen. Zijn oorspronkelijke plan voor het Haags Gemeentemuseum bestond uit drie tempelachtige gebouwen. Uiteindelijk werd het gebouw veel soberder, maar wie in de hal staat kan zich niet aan de indruk onttrekken dat hij of zij zich in een tempel bevindt. Vanaf een voorhof leiden brede gangen en symmetrische trappartijen de bezoeker naar het heilige: prachtige zalen vol kunstobjecten. De mens wordt er boven zichzelf uitgetild.

Bruinige lambrisering

Dat geldt ook voor het herenhuis waar de (waarschijnlijk) oudste schaakvereniging van Nederland zetelt: het Koninklijk 's-Graavenhaagsch Schaakgenootschap Discemus, opgericht in 1852. De vereniging is gevestigd in het pand dat zich sinds 1926 Het Nationaal Schaakgebouw mag noemen, op het adres Van Speijkstraat 1. Wie op een verenigingsavond de trap

oploopt en de deur opendoet naar de grote speelzaal, komt in een oase van geconcentreerde stilte terecht. De ruimte oogt alsof er al decennia lang niets aan veranderd is: met bruinige lambrisering, een hoog prachtig gestuukt plafond, zwart-wit foto's aan de muur. Dertig mannen staren ernstig naar hun schaakbord. Na een zet voltrekt zich het ritueel van het drukken op een schaakklok en het noteren van de beweging. Een schaaktempel.

Gezondheid

Een tempel dwingt ontzag af. Bezoekers verwachten hun heil van de bewoner. Een ziekenhuis kun je zien als een hedendaagse gezondheidstempel. Het tempelpersoneel is gekleed in witte en

Dertig mannen staren ernstig naar hun schaakbord

groene kledij, veel handelingen zijn ondoordringelijk en krijgen daarmee een zweem van heiligheid. Hopend op genezing wachten patiënten of verwanten in een van de enorme lifthalen, waarvandaan zij omhoog zoeven, naar het heilige – behandelruimtes – of het heilige der heilige – de operatiekamer. Zij zijn bereid veel te offeren voor dat ene: gezondheid.

Koffieclerus

Over nu naar een wat ludieker soort heiligdom. Wie zich volledig wil over-

Geconcentreerde stilte in de schaaktempel aan de Van Speijkstraat.

Liften in de gezondheidstempel Medisch Centrum Haaglanden Westeinde.

Inwijding in de handelingen voor perfect kopje koffie.

Het Haags Logegebouw heeft twee tempels, een rode en een blauwe.

Uitnodigende knielbanken in de Elandstraatkerk.

geven aan de rituelen van hedendaagse koffieceremonies, kan her en der in de stad terecht bij koffietempels. Helemaal achter in het pand van de firma Nespresso op de Plaats bijvoorbeeld, bevindt zich een tafel, waaromheen koopgrage klanten aan kopjes espresso nippen. De koffieclerus draagt stemmig grijs en verkondigt glimlachend het Nespressogeloof. Je komt er niet zo maar binnen: wil je een apparaat of koffiecapsules kopen, dan moet je eerst lid worden van de Nespressoclub.

Een sympathieker koffietempel bevindt zich aan de Frederikstraat. De eigenaren van de zaak *Espressissimo* wijden de bezoekers in in de handelingen die voorafgaan aan een perfect kopje Illy-espresso. Er wordt geproefd en vergeleken. Als het te druk is voor een persoonlijke uitleg, vraagt de winkel eigenaar of de aanwezige ervaren koffiekers de nog niet geïnitieerde machinekopers de werking van de apparaten willen tonen. Welkom in de Illy-parochie. Bij *Nespresso* komen al je gegevens automatisch, via een pasje, in een landelijke centrale computer. De eigenaar van *Espressissimo* echter typt na je bezoek hoogstpersoonlijk een aardig verhaaltje over je koffie-overwegingen. Alsof je geen klant bent, maar een pastoraal.

Gerespecteerde plek

Nog twee Haagse tempels. Om te beginnen de tempels in het Haagse logegebouw van vrijmetselaars, aan de Sweelinckstraat. Ze zijn vrij te bezichtigen tijdens open dagen, maar niet tijdens de bijeenkomsten van de vrijmetselaars. De vrijmetselarij bestaat uit plaatselijke besloten verenigingen van mannen, die samen en met

Binnen ruikt het naar oud, naar hout, naar wierook

behulp van symbolen en rituelen werken aan hun persoonlijke vorming. De gezamenlijke arbeid stimuleert om bij te dragen aan een betere samenleving. Hun tempel is geen heilige, geconsacreerde ruimte. Wel een gerespecteerde plek, waar de broeders tot een besef van hogere waarde kunnen komen. Een plek die door haar harmonische verhoudingen kan helpen om schoonheid te beleven.

Kaarsje

Last but not least de kerk als tempel. Wij kozen de Elandstraatkerk, met haar hoge ruimte, haar geheimzinnige absis, haar kapellen vol gebrandschilderd licht. Traptreden leiden naar de ingang. Wanneer de dikke toegangsdeuren dichtvallen, worden de straatgeluiden naar buiten geveegd. Binnen ruikt het naar oud, naar hout, naar wierook. Rituelen genoeg in dit rooms-katholieke gebouw, van de zondagse eucharistie tot het kaarsje dat de voorbijganger aansteekt bij Maria, op de open woensdag.

Geldtempel

Terug nog even naar het enige Haagse gebouw dat echt De Tempel heet. Het pand begon in 1915 als bankgebouw. Een geldtempel. Voor de dagelijkse rituelen kon men terecht bij de balie op de begane grond. Voor besprekingen op niveau moest je een ijzeren hek door, en naar boven, een monumentale trap op. Maar voor het heilige der heilige, het grote geld, moest je naar de catacomben. Daar bevond zich de kluis. De kluis is er nog steeds. In de ruimte onder de grond worden nu archeologische vondsten bewaard. Tempel van Haagse historie.

Wat een bijzondere en rijke stad hebben we toch.

MARGOT C. BERENDS

Basje de Liefde gelooft erin

Vervolg van pagina 1

daarvoor open te staan, er eventueel middelen en een vorm voor te vinden. Zo kwam een vrijwilliger die kunstzinnig therapeut is met het idee om poppen te maken met vluchtelingen. Dat werd het project Pop & Verhaal, omdat achter elke pop het levensverhaal van de maker verborgen ligt.' De poppen zijn uiteindelijk op verschil-

van Amnesty, over Iran bijvoorbeeld, ver-schrik-ke-lijk! Maar je moet het 'op je werk laten'. En het is vreselijk om te zeggen, maar het went ook... al zijn er altijd verhalen die bij je blijven.

We maken gelukkig ook veel prachtige mee. Een gezin dat na lange tijd herenigd wordt. Het generaal pardon in 2007, dat was een glanstijd!

NELLEKE DE JONG –
VAN DEN BERG

Twintig jaar VluchtelingenWerk

Basje de Liefde is al ruim twintig jaar betrokken bij VluchtelingenWerk. Toen ze afstudeerde had ze twee kleine kindjes en was het voor academici moeilijk werk te vinden. Ze begon als vrijwilliger, in Den Haag. Al snel stapte ze over naar het landelijk bureau in Amsterdam, waar ze consultant werd. In 1993 kwam ze naar Rijswijk. Ze werd leider van een project voor 'uitgenodigde vluchtelingen', mensen die vaak al jaren in kampen zitten, niet meer terug kunnen naar hun land en daarom door de regering worden uitgenodigd naar Nederland te komen. Van projectleider werd ze daarna coördinator van de stichting en in 1997 directeur.

DE ACTIVITEITEN VAN VWR STAAN OP WWW.VLUCHTELINGENWERK-RIJSWIJK.NL.

'Al dat verdriet relativeert je eigen sores'

lende plaatsen geëxposeerd. De Liefde wil als directeur graag een faciliterende rol spelen.

Glanstijd

Haar werk heeft haar ook veel geleerd. 'Ik heb zo veel cliënten voorbij zien komen, zulk diep verdriet gezien. Maar ook de moed waarmee volwassenen en kinderen zich tóch staande houden. Dat relativeert je eigen sores. Je realiseert je ook wat een puur geluk het is dat je wieg niet in Somalië stond. Verder heb ik leren loslaten. Twintig jaar geleden schrok ik me rot. De boeken

advertentie

JOHAN WASSENAAR
VOETBEDDEN-OP-MAAT EN SCHOENEN

Prins Hendrikstraat 132 2518 HX Den Haag 070 363 75 19
info@johanwassenaar.nl www.johanwassenaar.nl

advertenties

@ ARMAND IT SERVICES

Armand IT Services 06 33 87 70 30
Het Kleine Loo 43 info@armand-it-services.nl
2592 BW Den Haag www.armand-it-services.nl

GRATIS KENNISMAKINGS ACTIE

Wij komen geheel kosteloos bij u langs om een gratis check-up op uw systeem te verrichten.

Gegarandeerd kosteloos in de regio Den Haag.

24 uur service
Reparatie
Hulp op locatie
WiFi
Advies
Installatie

Onderhoud
Automatisering
Bekabeling
Begeleiding
Cursussen
Netwerk Beheer

De radicaliteit van Edy Korthals Altes

‘Onze cultuur heeft een kleine horizon gekregen’

Een ambassadeur die vanwege een gewetensconflict zijn baan opzegt, dat komt zelden voor. Edy Korthals Altes deed het, bijna dertig jaar geleden. Die principiële stap bracht zijn leven in een stroomversnelling. Zijn streven is nog steeds: vernieuwing van mens en samenleving.

HET VORIGE NUMMER VAN *KERK in Den Haag* bevatte een oproep om ‘de toekomst’ niet te vergeten, en koningin Beatrix deed in haar kersttoespraak er nog een schepje boven op. Duurzaamheid en zorg voor de aarde zou bij iedereen voorop moeten staan, zei ze. Laten we niet vergeten wat individuen en bedrijven op dat gebied kunnen doen en vooral wat ze al presteren.

Een paar weken later. ‘Geweldig hè, die toespraak van de koningin.’ Een brede lach. Duim omhoog. Reden tot grote tevredenheid bij Edy Korthals Altes, een Haagse econoom en voormalig diplomaat die met het klimmen der jaren almaar radicaler lijkt te worden. In de jaren tachtig trad hij terug als

‘Het geloof heeft met een innerlijke houding te maken’

ambassadeur wegens zijn publieke stellingname inzake de wapenwedloop. Sindsdien is hij betrokken bij internationale organisaties en conferenties op het gebied van wereldvrede, gerechtigheid, duurzaamheid en interreligieuze samenwerking. Ook publiceerde hij boeken over de noodzaak van een nieuwe bezieling van Europa.

Kortzichtig

Edy Korthals Altes is een man van de grote lijn gebleven. Hoewel zijn gezichtsvermogen enigszins is afgenomen – hij is inmiddels 87 jaar – koestert hij nog steeds vergezichten: langetermijndoelen, die verder reiken dan de waan van de dag.

In rap tempo somt hij de kwalen van het kabinet-Rutte op. Te eenzijdige economische benadering, te weinig aandacht voor de sociale en milieuproblematiek, druk op ontwikkelingssamenwerking, en een houding ten opzichte van Europa die als gevolg van invloed van de PVV ‘ver beneden de maat’ is, ‘kortzichtig’ zelfs. Dat Nederland onlangs op de milieuconferentie in Durban met ‘een van de kleinste delegaties’ verscheen, noemt hij ‘heel triest’.

Als gelovig mens brengt hij, na enig nadenken, een alternatief onder voor-

den. ‘Verantwoord omgaan met de natuurlijke hulpbronnen. Wij zijn immers Gods partners. Dat betekent: geen economisch systeem hanteren dat de biodiversiteit aantast.’ Natuurlijk, haast hij zich te zeggen, het christelijk geloof heeft meer dimensies. ‘Maar de zorgvuldige omgang met de aarde die ons is toevertrouwd, hoort daar zeker bij.’ Dat hij zijn christelijke inspiratie nadrukkelijk noemt, is voor hem vanzelf-

hebben er toen in heel Europa, en ook in Nederland, veel werk van gemaakt.’

Teleurgesteld in CDA

Dat was toen. We zijn nu bijna dertig jaar verder. Het politieke landschap is ingrijpend veranderd. Korthals Altes wil er niet over uitweiden, maar de partij die hij toentertijd steunde, het CDA, heeft hem ‘diep teleurgesteld’. Hij voelde zich indertijd verwant met de schrijver van het eerste beginselprogramma, collega-econoom Bob Goudzwaard – die eveneens al jaren geleden het lidmaatschap opzegde. Blijft de vraag: wat is de oorzaak van deze ‘zondeval’ van de christelijke politiek? Korthals Altes: ‘We zitten in een cultuurfase, waarin godsdienst gemarginaliseerd wordt. Atheïsten schoppen

blik het helaas voor het zeggen. De bijbelverhalen tonen ons een andere weg. Die zetten de mens in een breder kader, in een grotere werkelijkheid. Die benadering hebben we weer nodig.’

Droom in Madrid

Wat moet er in de ogen van Korthals Altes gebeuren? Zonder aarzeling zegt hij ‘reikhalzend uit te zien naar een reformatie van de kerken’. Hij spitst zijn uitspraak toe: ‘De kerken kunnen er niet onder uit het evangelie van Jezus Christus centraal te stellen.’

De herinnering aan een opmerkelijke droom uit de jaren tachtig is nog

‘Het draait om de vraag: en jij, wat heb jij gedaan?’

springlevend. Sterker nog, die droom heeft zijn verdere leven getekend. Het was in 1984, toen hij in Madrid tijdens zijn gewetensconflict over de wapenwedloop in een droom geconfronteerd werd met, volgens hem, de ‘pertinente vraag van de levende Christus’: ‘En jij, wat heb jij gedaan met wat jij weet en met jouw mogelijkheden op dit kritieke moment?’ Het is deze confrontatie geweest, die hem de afgelopen decennia geïnspireerd heeft. ‘In wezen gaat het om de aloude vraag die aan iedereen wordt gesteld: Adam, waar ben je?’

Korthals Altes is ervan overtuigd dat als het geloof ‘verpulvert’, uiteindelijk ook de moraal verdwijnt, in de privésfeer en ook in het financiële en economische bestel. Hij zegt: ‘Het geloof bestaat niet zozeer uit een stelletje theorieën en dogma’s, maar het heeft met een innerlijke houding te maken. Helaas is de kern van het bijbelse geloof vaak aan het gezicht onttrokken door een zware sluier van uiterlijkheden. De vraag moet zijn: wat is die kern, waaruit leven wij? Hoe gaan we om met vragen op het gebied van onrecht, vrede, veiligheid en milieu?’

Bevoorrecht mens

Korthals Altes voelt zich een ‘zeer bevoorrecht mens’. Zijn veelzijdige loopbaan – waaronder een zevental Europese posten – stelde hem in staat zich in te zetten voor een meer leefbare samenleving. En van stilzitten houdt hij nog steeds niet.

‘Alstublieft.’ Hij overhandigt een tekst voor een bundel die ter gelegenheid van de vijftigste Bilderbergconferentie wordt aangeboden.

In deze tekst ondergraaft hij de mythes van het consumerisme: de vanzelfsprekendheden van oneindige materiële behoeften, permanente groei en een vrije markteconomie zonder enigerlei beperking. Een van de slotzinnen: ‘Religies beschikken over kostbare bronnen voor vernieuwing van mens en samenleving.’

Het is een uitspraak die voor Edy Korthals Altes de gewoonste zaak van de wereld is.

JAN GOOSSENS

Edy Korthals Altes: ‘Mensen met een kortzichtige blik hebben het helaas voor het zeggen.’

sprekend. In de jaren zeventig en tachtig waren het immers kerkleiders en christelijke politici en wetenschappers die in het publieke debat het belang van het milieu naar voren brachten. ‘De kerken vervulden toen een voortrekkersrol. De Wereldraad van Kerken riep in 1983 op tot een conciliair proces voor vrede, gerechtigheid en heelheid van de schepping. Dat waren profetische en ook inspirerende geluiden. We

vrolijk aan tegen alles wat op religie of kerk lijkt. Onze cultuur is die van een plat land geworden, met een kleine horizon. Meten en rekenen, dat is nu de hoogste wijsheid. Alles wat uitstijgt boven het eigenbelang, is weg of wordt verdacht gemaakt. En veel politieke partijen hollen daar achteraan, omdat ze denken dat ze slechts op die manier kunnen overleven. Dus hebben de pragmatici en mensen met een kortzichtige

Studiemiddag ‘Bang in de buurt, werk voor de kerk’

AGENDA Samenleven met buurtgenoten uit verschillende culturen roept steeds meer angst en kilheid op. Wat kan de kerk betekenen?

SINDS DE KOMST VAN DE EERSTE arbeidsmigranten heeft Nederland te maken met controverses over immigratie en de integratie van nieuwkomers in de samenleving. In de laatste jaren veranderde de kleur van het debat: de multiculturele schaduwkanten werden steeds duidelijker. De verschillen in normen en waarden, het bestaan van gesloten gemeenschappen in een buurt en een stad, en de toenemende polarisatie tussen groepen en mensen met verschillende achtergronden werden als probleem benoemd.

Op grond van de economische crisis leven bij velen onzekerheid en angst, hetgeen ook het nadenken over de komst van buitenlanders kan beïnvloeden. Bovendien kwam het debat over binnenlanders en buitenlanders in het teken te staan van een controverse over godsdienst, met name de islam.

Voor velen is het niet meer gezellig in hun buurtje, leeft er meer angst onder de bewoners of juist ook moeite met de groeiende kilheid tussen mensen en groepen met verschillende achtergronden. De vraag naar wat de rol van kerk en christelijk geloof binnen deze problematiek kan zijn, wordt steeds nadrukkelijker gesteld.

Hitte, kilte en lautheid

Geïnspireerd door het landelijke manifest *Predikant en populisme: voorbij hitte, kilte en lautheid* organiseren twee Haagse predikanten een studiemiddag onder het motto ‘Bang in de buurt – werk voor de kerk’.

Onder het motto ‘Dapper in de buurt’ vertelt ds. Julia van Rijn, voormalig predikant in de multiculturele Dapperbuurt in Amsterdam, over haar ervaringen na de moord op Theo van Gogh en over de inzet voor de buurt door haar en haar gemeente.

‘Buurt tussen ideaal en werkelijkheid’ is het thema dat dr. Welmoet Boender, universitair docent islamologie aan de Universiteit Utrecht, belicht vanuit sociologisch oogpunt. Wat is er in de laatste jaren in buurt en land gebeurd en waar liggen de valkuilen en verleidingen?

‘Buurt, kerk en politiek’ is het domein van Jan Schinkelshoek, voormalig lid van de Tweede Kamer voor het CDA. Hij gaat in op de vraag wat de politiek van de kerk nog wil en mag verwachten. Het Mama Verhalen Koor onder leiding van Astrid Seriere zingt en voor wie wil is er tenslotte een eenvoudige liturgische viering.

ROB VAN ESSEN, AXEL WICKE

ZATERDAG 25 FEBRUARI, 13-17 UUR, LUKASKERK. DE BROCHURE STAAT OP KERKINACTIE.NL. OVER HET MANIFEST PREDIKANT EN POPULISME ZIE KERKINDENHAAG.NL

IN - DRUK

UIT DE SLAAP GEHOUDEN

Mijn echtgenote heeft een ander dag- en nachtritme, zodat zij meestal al onder zeil is als ik mijn leeslampje doof. Maar dankzij de VPRO gingen wij laatst allebei laat naar bed en lagen samen nog lang wakker.

We hadden gekeken naar de herhaling van de documentaire over Mike Campbell in Zimbabwe. Door de racistische politiek van Robert Mugabe dreigt hij van zijn land gezet te worden. Om hem heen worden boeren met geweld van hun land verdreven en de boerderijen leeg geplunderd. Samen met zijn schoonzoon Ben en hun gezin houden ze stand, ondanks de intimidaties en bedreigingen. Hun kracht ontlent ze mede aan hun geloof in Christus.

Zelden heb ik de betekenis van de veertigdagen-tijd zo beklemd geactualiseerd gezien als in

deze geschiedenis. Mike en zijn familie volharden in hun beroep op recht, omdat zij zich deelgenoot wisten van een grote groep die onrecht wordt aangedaan. Ze spannen een rechtszaak aan tegen Mugabe bij het internationaal gerechtshof in Namibië. Tot twee maal toe reizen ze tevergeefs naar Windhoek, omdat Mugabe de zaak op het laatste moment weet te verdagen.

Kort voor de derde zitting worden Mike, zijn echtgenote en Ben op een gruwelijke manier in elkaar geslagen. Ze overleven het niet alleen, maar zetten de strijd voort. In een rolstoel en met het hoofd in verband arriveert Ben in de rechtszaal. Mike moet in het ziekenhuis achter blijven. Op weg naar de rechtszaal zegt Ben dat hij niet uit is op wraak. ‘Ons land wordt verscheurd door wraak en ge-

weld. Er moet gerechtigheid geschieden en mensen moeten zich weer veilig voelen omdat hun rechten geëerbiedigd worden.’

Een nieuwe poging van Mugabe’s advocaten om de rechtszaak uit te stellen, mislukt nu. De Campbells worden op alle punten in het gelijk gesteld. Nadat je, met de rechters, de foto’s hebt gezien van de tot pulp geslagen Campbells, komt de uitspraak van het hof als een paasgebeuren. En evenals in het evangelie streden verwondering en ongelof om de voorrang.

Waren we blij toen we naar bed gingen vanwege de *happy ending*? Dat was gek genoeg niet het geval. Dankbaar waren we over het onmogelijke dat we voor onze ogen hadden zien gebeuren. Maar tegelijk nog steeds diep geschokt over de kruisweg die dit gezin was gegaan, met geen andere

steun dan woorden uit de psalmen, het visioen van de profeten en Jezus’ belofte dat hij ons niet zal begeven en niet zal verlaten.

We lagen er nog lang wakker van en konden het niet laten elkaar de vraag te stellen: ‘Wat zou jij gedaan hebben?’ Goddank worden wij niet voor zulke extreme keuzes gesteld als de Campbells. Maar in de weken naar Pasen toe kan ik niet over de weg van Jezus spreken, zonder die biddende en bloedende Campbells op mijn netvlies te hebben.

Volgens mij zou de oude ds. Spelberg van de V.P.R.O. niet ontevreden geweest zijn met deze dagsluiting. Maar gezien ons dag- en nachtritme zou het wel fijn zijn als de goede programma’s iets vroeger op de avond uitgezonden worden.

ROB VAN ESSEN

De religie van de Oranje-Nassaus

Geloof als strategie

ACHTERGROND *Kerk in Den Haag* was bij een lezing over de geloofsovertuigingen van de eerste generaties Oranje-Nassaus. Een kleurrijk verhaal.

IN DE OUD-KATHOLIEKE KERK IN de Juffrouw Idastraat laat pastoor en kerkhistoricus Wietse van der Velde zich niet van slag brengen door een laptop die hem in de steek laat. Ook zonder plaatjes weet hij genoeg te vertellen over het geloof en de kerkgang van verschillende leden van de

familie Van Oranje-Nassau in de zestiende en zeventiende eeuw. Tijdens deze lezing, afgelopen najaar, wordt duidelijk dat het kan verkeren, ook – of juist – in een adellijke familie.

'Geen zorgen'

Willem van Oranje is de geschiedenis

ingegaan als calvinist, maar dat beeld is te beperkt, zo vertelt Van der Velde. Hij veranderde namelijk nogal eens van geloof als de situatie daar om vroeg. Hij werd in 1533 in een luthers gezin geboren en erfde, elf jaar oud, het prinsdom Oranje. Een prima erfenis, maar er was één voorwaarde aan verbonden: hij moest er rooms-katholiek voor worden. De familie besloot dat het de moeite waard was en Willem veranderde van geloof.

Zijn eerste huwelijk was met de katholieke Anna van Buren. Nadat zij was overleden hertrouwde hij uit strategische overwegingen met een lutherse vrouw: Anna van Saksen. Niets aan de hand, zei hij tegen de Spaanse Filips II: ze gaat wel naar de mis. Tegen zijn schoonfamilie zei hij: geen zorgen, in mijn hart ben ik luthers.

werd. Zijn strijd tegen Spanje gaf hem politieke redenen om een paar jaar later calvinist te worden, hoewel hij de predestinatieleer nooit heeft omarmd.

Geval apart

Zijn zoon Prins Maurits was een geval apart. Hij was overtuigd calvinist, voerde voor die zaak een verbeterd strijd, maar leek zijn persoonlijke leven nogal gescheiden te houden van de leer. Hij trouwde namelijk nooit, maar had wel vele matresses en kinderen.

Zijn halfbroer Frederik Hendrik trouwde met Amalia van Solms. Het stel hield van dansen, dus er werd wel eens een bal gegeven op het Noordeinde. Ook werden er kaartavondjes gehouden: door- nomen in de ogen van hun eigen geloofsgenoten, de calvinisten.

Willem van Oranje.

Mary, Jacobus, katholiek was. Maar omdat in Engeland de vorst automatisch hoofd van de anglicaanse kerk is, zouden de anglicanen een katholiek aan het

Elke keer bij de grens wisselde hij van godsdienst

roer krijgen. Dat kon natuurlijk niet. Willem III werd naar Engeland gestuurd om het protestantse geloof te verdedigen. Met succes: hij werd koning nadat zijn schoonvader was afgezet. Dit leverde een bijzondere situatie op. Elke keer als hij de grens overstak, wisselde hij namelijk van godsdienst. In Nederland was hij calvinistisch, in Engeland anglicaan, hoofd van een kerk met naar zijn smaak 'zotte paapse ceremoniën' en in Schotland, waar hij ook koning was, presbyteriaans. Zoals gezegd, het kan verkeren.

JOLLY VAN DER VELDEN

Ondertussen werden hier de protestanten steeds strenger vervolgd. Willem pleitte vurig voor gewetensvrijheid. Hij bleef katholiek, totdat hij naar Duitsland moest vluchten en weer luthers

Hun kleinzoon stadhouder Willem III was qua religie de meest kleurrijke Oranje. Hij trouwde met de anglicaanse Mary Stuart. Het huwelijk was een politieke oplossing omdat de vader van

Mannenopvang nieuw project van Stek

Hamza kan nergens meer heen

REPORTAGE Sinds kort kunnen mannen in nood terecht in een opvanghuis in Den Haag. Drie mannen wonen er, allemaal ten einde raad. Een bewoner: 'Ik bijt door. Iedere morgen is er nieuwe hoop.'

HAMZA (46) LIJDT AAN SCHIZOFRENIE EN IS ONTOEREKENINGSvatbaar verklaard. Ooit dreef hij een restaurant in een stad op de Balkan. Het conflict in voormalig Joegoslavië kostte het leven aan zijn vrouw en dochter. Hamza belandde in de gevangenis, maar wist te ontkomen en kwam in 1994 in Nederland terecht. Nu overleeft hij op tien pillen per dag, werkt een paar dagen per week in een sociale werkplaats en denkt niet te veel na over de toekomst. Twee advocaten maken zich sterk voor Hamza, die een paar jaar geleden in een psychose zijn reeds verworven Nederlandse paspoort inleverde bij de politie. Hij is tot ongewenste vreemdeling verklaard en dreigt zijn Nederlanderschap daadwerkelijk kwijt te raken.

Rug tegen de muur

Het verhaal dat daaraan vooraf gaat, is lang en ingewikkeld. Kees Buist, diaconaal werker van de kerkorganisatie Stek, kent het wel zo'n beetje, maar wat voor hem telt, is dat Hamza hulp nodig heeft en nergens anders meer kan aankloppen.

Buist houdt zich bezig met het project voor mannenopvang in Den Haag. Hamza is een van de drie mannen die Stek op dit moment huisvest in een woning, ergens in de stad.

'Je kunt beter iets kleins doen dan helemaal niets'

Ze hebben psychische of lichamelijke problemen, soms allebei. De cliënten van de mannenopvang staan met de rug tegen de muur. 'In het medische en psychiatrische circuit zijn ze uitbehandeld', zegt Buist. Voorzieningen voor autochtone daklozen zijn geen optie voor deze mensen, die vaak in een asielprocedure verwickeld zijn of anderszins buiten de normale hulpverlening vallen.

Laatste strohalm

Opvang voor mannen is een nieuw fenomeen, in ieder geval voor Stek. Voor vrouwen is het maatschappelijk gezien nu eenmaal vanzelfsprekender dat ze naar een laatste strohalm kunnen grijpen, legt Buist uit. Zeker als er kinderen in het spel zijn. Enkele maanden geleden is gestart en met

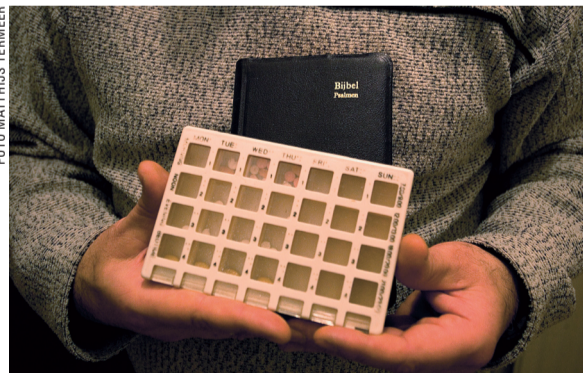
drie cliënten zit de mannenopvang nog in een experimentele fase. Stek wil het aantal plaatsen uitbreiden naar vijftien, maar is ook realistisch. 'Er moet een evenwicht zijn tussen de nood en wat wij aankunnen.'

Volgens Buist is de opvang tijdelijk en moet er zicht zijn op herstel of voortgang in een eventuele asielprocedure. 'Als er geen perspectief meer is op een verblijf in Nederland, stopt het.' Stek zorgt in zo'n geval voor voorlichting over mogelijke toekomstscenario's, maar laat medische, psychiatrische en juridische begeleiding over aan de instanties die de cliënten plaatsen.

Niet nadenken

Iedere week gaan er twee vrijwilligers langs bij het opvanghuis, om te kijken hoe het met het drietal gaat. 'Ze hebben niet om elkaar gevraagd. Er zijn af en toe strubbelingen. Burengerucht, iemand die niet wil afwassen.'

Buist erkent dat het zorgen voor slechts drie mannen een

Hamza (46) zit in de mannenopvang en komt de dag door dankzij medicijnen en de Bijbel.

druppel op een gloeiende plaat is. 'Maar je kunt beter iets kleins doen dan helemaal niets.'

Voor Hamza maakt het een groot verschil. Bij de sociale werkvoorziening sorteert hij oude kleren en haalt hij computers uit elkaar. In zijn vrije tijd leest Hamza boeken, kijkt hij televisie en loopt of fietst door het Zuiderpark.

'Niet te veel nadenken', zegt hij. 'Doorbijten. Iedere morgen is er nieuwe hoop.' En sinds hij in 1997 gedoopt werd bij een gereformeerde kerk in het Zeeuwse Burgh-Haamstede, is de Bijbel zijn vaste metgezel.

MATTHIJS TERMEER

advertenties

ALLES KUNNERS EN ALLES DOENERS

Crème de la Crème MEUBELSTOFFERING
WONINGINRICHTING MEUBELSTOFFERING

www.deleerspecialist.nl

Leer in honderden kleuren

LEERREPARATIE

- Stofferen van bankstellen, fauteuils, stoelen, enz.
- Vervangen van singels, veren en schuimpolyether
- Bank, boot, caravan
- Biezen- rieten stoelen
- Restauratie kasten, kabinetten, tafels

35 jaar ervaring
Halen en brengen gratis

Open: ma. 10.00 - 16.00 u.
do. 12.00 - 20.00 u.
Overige dagen: op afspraak (ook 's-avonds)

Van Zuylen van Nijveltstraat 1c, Wasseenaar 070-517 88 94
(b.g.g. 06-45 31 20 18)

Wij komen graag bij u thuis voor een gratis advies en prijsopgave

Engelen & Spoor
UITVAARTVERZORGING

Gericht naar uw persoonlijke wensen

Verzorgen en hulp bij verzekeringen en deposito's

Diverse uitvaartcentra beschikbaar, o.a. 'Sorghvliet', Groot Hertoginnelaan, 's-Gravenhage

Kantoor
Jan van Nassaustraat 110, 's-Gravenhage

Tel. (070) 350 7000
(dag en nacht)

info@engelenenspoor.nl www.engelenenspoor.nl

P.J. de Groen
KLOKKENMAKER

Reparatie aan alle soorten klokken.
Billijke prijzen door rechtstreeks van atelier.
Klokken worden gehaald en terug geplaatst.

070 - 511 4250
NARCISLAAN 28 WASSENAAR

Fa. A. H. Kerkhof & Zn
uitvaartzorg sinds 1892

BEGRAFFENISSEN - CREMATIES
Traditioneel - Persoonlijk - Eigentijds

o.a. beschikbare rouwcentra in de regio „SORGHVLIET” Groot Hertoginnelaan 1 „WALDECK” Oude Haagweg 28 Loosduinen

THUIS-opbaring met vereiste middelen en zorg

Vastlegging persoonlijke wensen in een wilsbeschikking
Kostenbegroting, -informatie
Uitvaartverzekering (geïndexeerd)
Deposito (waardevast)
Uitvaartverzorging op alle begraafplaatsen en crematoria en voor elke verzekeringsmaatschappij in Nederland

Kantoor en besprekruimte
Groot Hertoginnelaan 227 - Den Haag

telefoon
070 - 3451676

Een bekende naam... Een vertrouwd gezicht...
door jarenlange ervaring met stijlvolle, klassieke, traditionele, eigentijdse en kerkelijke uitvaarten

24-uurs dienstverlening in de hele regio
070 - 335 03 97

De Sillestraat 182 - 2593 VC Den Haag
edward@vanderhelm-uitvaartzorg.nl
www.vanderhelm-uitvaartzorg.nl

Van Der Helm
uitvaartzorg

Voor dé persoonlijke zorg en aandacht die een uitvaart verdient

Uitvaartzorg • Nazorg
Wilsbeschikking • Verzekeren • Deposito

Nederlandse alevieten emanciperen

Gematigde moslims zoeken contact met humanisten

ACHTERGROND Muharrem Cengiz vertelt over de alevieten, een gematigde maar onbekende stroming in de islam. Deze humanistische moslims wortelen zich nu ook in Nederland.

MUHARREM CENGIZ IS VOORZITTER van de Federatie van Alevitische Verenigingen in Nederland. Op de vraag wat alevieten zijn, is het eerste waarover hij vertelt een reeks gruwelijke voorbeelden van vervolging in Turkije door extremistische moslims. Nog altijd zijn de alevieten in Turkije, die daar een derde deel van de bevolking uitmaken, niet officieel erkend door de Turkse regering. Pas tijdens de jaren negentig is in Europa de emancipatie op gang gekomen. In Nederland zijn ruim twintig alevitische organisaties actief.

Geen bekeringsdrang

Alevitisme is een humanistische stroming in de islam. Alevieten stellen de mens centraal, gaan niet naar de moskee en doen niet mee met de ramadan. In plaats daarvan kennen ze een eigen gebedsdienst, de cem, en vasten ze twaalf dagen in de eerste maand van de islamitische kalender.

'Hoe kun je bang zijn voor iets waarvan je houdt'

Ze maken geen onderscheid tussen de seksen en hun interpretatie van de Koran gaat mee met de tijd.

'Wij houden van God', aldus Cengiz. 'Van andere moslims hoor je vaak dat ze bang zijn voor God want "hij is zo groot". Maar hoe kun je bang zijn voor iets waarvan je houdt?' Bekeringsdrang is alevieten vreemd. 'Als iemand niet gelooft, moet je dat respecteren. Ik zie onze groep als een sleutel om makkelijker contact te leggen met andere geloofsgemeenschappen.'

Alevieten zijn als enige religieuze gemeenschap aangesloten bij de Humanistische Alliantie. In samenwerking met het Humanistisch Vormingsonderwijs is onlangs lesmateriaal ontwikkeld over alevitisme, bestemd voor openbare basisscholen. 'Zo hopen we dat onze kinderen hun eigenheid leren kennen en op eigen benen leren

staan.' Komende maanden start hiervan een voorbeeldproject.

'In Turkije hebben alevieten altijd in dorpen hoog in de bergen gewoond, voor hun eigen veiligheid. Het is wel heel anders nu om in een plat land te wonen waar veel meer mogelijk is.' Er zijn plannen voor een eigen gebouw, met onder meer een bibliotheek, gebedsruimten en vergaderzalen. Dit jaar start een landelijke actie om hiervoor geld in te zamelen, bij bedrijven en in de eigen gemeenschap.

Jongeren hebben de toekomst, aldus Cengiz. 'Zij organiseren regelmatig workshops, allemaal in het Nederlands, en landelijke evenementen die honderden bezoekers trekken. Dat stelt mij gerust. Onze identiteit aan de nieuwe generatie overdragen, dat is nu het belangrijkste.'

MAARTEN DAS

Muharrem Cengiz: 'Onze identiteit aan de nieuwe generatie overdragen, is nu het belangrijkste.'

Symposium liberale christenen, joden, hindoes en moslims

AGENDA De vrijzinnige Houtrustkerk bestaat vijftien jaar. Ter gelegenheid daarvan houdt de gemeente een symposium over vrijzinnige stromingen in vier wereldreligies.

In september 2011 herdacht de wereld de schokkende gebeurtenissen van *nine eleven*, die onze kijk op religie ingrijpend hebben veranderd. Sinds deze apocalyptische aanslag wordt godsdienst steeds vaker geassocieerd met intolerantie en geweld. De nuances lijken verdwenen. Ook in Nederland onderging het politieke landschap een metamorfose.

In dezelfde maand van het vorig jaar vierden Haagse protestanten dat er vijftien jaar geleden in hun stad een kerk voor liberale gelovigen werd geopend. In september 1936 kregen vrijzinnige protestanten uit de Nederlandse Hervormde Kerk een eigen gebouw aan de Houtrustweg: de Houtrustkerk.

Om bij haar 75-jarig bestaan niet alleen terug te blikken, houdt de vrijzinnige geloofskring van de Houtrustkerk een symposium over een actueel thema: 'Vrijzinnigheid in de wereldreligies'. Na *nine eleven* is het beeld ontstaan dat alleen het christendom liberaal en tolerant is. Dat is maar ten dele waar. Ook andere godsdiensten kennen humanistische groepen, die verbonden zijn met de Verlichting en de moderne tijd.

Sprekers zijn Muharrem Cengiz, voorzitter van de Nederlandse alevieten; Marianne van Praag, rabbijn in de Liberaal Joodse Gemeente; Attry Ramdhani, hindoeïstisch raadsman in het Westeinde Ziekenhuis, en Henk Baars, ooit voorzitter van de rooms-katholieke Acht-Mei-beweging en nu gangmaker van de Haagse Dominicus.

KARL VAN KLAVEREN,
PREDIKANT HOUSTRUSTKERK

VRIJZINNIGHEID IN DE WERELDRELIGIES,
WOENSDAG 29 FEBRUARI 20 UUR,
HOUSTRUSTKERK.

Joep de Hart: 'Bied plaats aan huismus en zwaluw'

NIEUWS De kerk van de toekomst moet haar 'theologische hypochondrie' laten varen. 'Zet de bloemetjes buiten.' Adviezen van reli-onderzoeker Joep de Hart.

DE KERKEN DOEN ER GOED AAN hun 'sociale kapitaal' te koesteren en uit te bouwen. 'Er is in het hedendaagse Nederland een massale hunkering naar meer solidariteit en sociale verbondenheid, en de kerken vormen misschien wel de belangrijkste bronnen van dit sociale kapitaal.' Aldus reli-onderzoeker prof.

Joep de Hart

dr. Joep de Hart op de nieuwjaarsreceptie van de Haagse Protestantse Gemeente.

In een analyserende en realistisch getoonzette toespraak hield De Hart, verbonden aan het Sociaal en Cultureel Planbureau en de Protestantse Theologische Universiteit, een plei-

doel voor kerkvernieuwing, op straffe van teloorgang. Hij hield de aanwezigen voor dat de kerk niet op de oude voet verder moet gaan. Nederland en zijn inwoners veranderen, en hun religieuze behoeften met hen.

'Bezwijk niet voor de verleiding om veilig te redeneren vanuit de incrowd van vaste bezoekers, je doorsneeleden, je traditionele geestverwanten, de leden van je eigen generatie. Dat levert meestal als imago op dat religie iets voor oude mensen is, bevangen door nostalgie en gehecht aan hun routines – een Nederland kortom dat aan het verdwijnen is. De grote scheidslijnen – ook in religieus opzicht – binnen hedendaagse families lopen niet langer

'Zet niet alleen in op geloofsinhoud, maar ook op beleving'

tussen ouders en kinderen, maar tussen hen beiden en de generatie van de grootouders. Die laatste bepaalt in hoge mate het beeld van de huidige kerk-gangers.'

Hij pleitte voor een doelgroepenbenadering – 'maak niet alleen plaats voor huismussen, maar bied ook de zwaluw een nest' – experimenten en nieuwe vormen. En: 'Verval niet te veel in goedbedoeld amateurisme.' De kerken moeten volgens hem onderkennen dat religie een multidimensioneel fenomeen is. 'Zet niet alleen in op geloofsinhoud en moraliteit, maar ook op beleving, nieuwe rituelen en sociale verbondenheid.'

VOLLEDIGE TEKST: KERKINDENHAAG.NL.

Regiosecretaris Indonesische kerk: 'Hommeles in Indonesië sinds vertrek Nederlanders'

INTERVIEW Wat kan de Indonesische kerk in Nederland doen aan het overzeese geweld? Bidden, antwoordt regiosecretaris Will Swart. 'Heel erg om je geloofsgenoten te zien lijden.'

DE WEDUWE VAN INDIË KENT maar liefst vier Haagse gemeenten uit de gordel van smaragd. *Kerk in Den Haag* vond een van hen bereid tot een interview: de plaatselijke afdeling van de Gereja Kristen Indonesia Nederland (GKIN). Het Indonesische karakter van deze kerk hoeft buitenstaanders niet af te schrikken. 'Wij zijn tweetalig', legt regiosecretaris Will Swart uit. 'Er wordt 's zondags gepreekt in het Indonesisch en de Nederlandse vertaling wordt via een beamer geprojecteerd op het scherm. Of omgekeerd. Bij ons vind je dus geen extra lange diensten.' Naar zijn zeggen volgen wekelijks 110 tot 120 mensen de diensten. Bijna de helft van het totale ledenaantal. Dat aantal is vrij stabiel.

Vernederlandst

Over naar de inhoud van het, protestantse, geloof. Op de internetsite staat te lezen dat de GKIN een kerk is 'met het doel het Evangelie van Jezus Christus te verkondigen en pastorale zorg te bieden, in het bijzonder aan onze broeders en zusters uit Indonesië, die een andere geloofsbeleving hebben dan de Nederlanders'. 'Dat is een oude versie', haast Swart zich te zeggen. 'Dat is het punt: in het begin was het inderdaad zo. Maar wij zijn in de loop der jaren 'verneder-

landst'. Onze kinderen zijn allemaal in Nederland opgegroeid en zij spreken geen vloeiend Indonesisch. Tegenwoordig evangeliseren we dus in Ne-

Maar hoe is het om zoveel medechristenen daar te zien lijden? 'Heel erg', antwoordt Swart. 'Wij bidden met name voor onze geloofsbroeders daar. We

Een angloongorkest speelt tijdens het 25-jarig bestaan van de GKIN in de Bergkerk, 2010.

derland.' Terwijl zijn geloofsgenoten in het thuisland toch in moeilijke omstandigheden verkeren. 'De christenen daar hebben het zwaar', erkent de regiosecretaris. 'Laatst vertelde een gastpredikant hier dat christenen in Bogor, iets buiten Jakarta, het werken onmogelijk werd gemaakt. In heel Indonesië hebben christenen problemen, behalve in Minahasa op Celebes. Daar zijn de mensen overwegend christen, zelf kom ik er ook vandaan. In Manado bijvoorbeeld staat het grootste Christusbeeld van Azië. Ook is er een Madurodam van kerken en moskeeën.'

steunen ook het werk van de kerk in Indonesië. Als ze een beroep op ons doen, helpen we ze materieel of financieel.'

Weemoed

Met enige weemoed blijkt hij terug te kijken op Nederlandsch Oost-Indië. 'Sinds de Nederlanders weg zijn, is het er altijd hommeles. De leiders zeggen vaak zelf "nee" tegen de onlusten, het zijn de radicalen die het vuurtje opstoken tegen de christenen. Het heeft te maken met de politieke situatie.'

JESSE BUDDING

PERSONALIA

Joke Breure overleden

Op 23 december is, na een korte ziekte, Joke Breure overleden. Ze werd 64 jaar. Joke Breure werkte voorheen bij de Haagse kerkenorganisatie Stek en was nog steeds actief in kerkelijk Den Haag. Ze was sterk betrokken bij de zorg voor kwetsbare mensen, zoals vluchtelingen. Ze zette zich in voor individuele financiële hulpverlening en armoedebestrijding, met een bijzondere aandacht voor vrouwen en migranten. De laatste drie jaar gaf zij leiding aan de cursus Theologie voor Geïnteresseerden. Ook was zij actief bij de opzet van de Haagse Dominicus. Een uitgebreid *In memoriam* staat op www.kerkindenhaag.nl.

Stadspenning Fokke Fennema

Bij zijn afscheid als bestuursvoorzitter van Stek – stichting voor stad en kerk – in Den Haag heeft ds. F.B. (Fokke) Fennema de stadspenning van de gemeente Den Haag ontvangen uit handen van wethouder R. Baldewijng. De uitreiking vond plaats tijdens de Nieuwjaarsbijeenkomst van de Protestantse Gemeente van 's-Gravenhage, in de Kloosterkerk.

OPROEPEN

Vrijwilligers voor Nacht van de Hoop en voor bezoekwerk

Op 7/8 april 2012 vindt in de Grote Kerk de Nacht van de Hoop plaats. Gezocht: vrijwilligers voor de opbouw en afbouw en tijdens de nacht zelf voor de ontvangst, catering en diverse hand- en spandiensten. Informatie www.nachtvandeHoop.nl, tel. 318 16 50, Dorinde IJdo.

Voor de woonzorgcentra Landscheiding (Mariahoeve), Onderwatershof (Rijswijk) en Tabitha (Loosduinen) zoekt Cardia pastorale bezoekvrijwilligers. Informatie: Mark van der Laan, tel. (06) 13 43 64 86.

INGEZONDEN

Pluim

Ik weet niet of u bedolven wordt door pluimen op de hoed, maar ingeval dat niet gebeurt, wil ik u er graag een geven. Met stijgend plezier lees ik de afgelopen tijd uw blad. Het laatste nummer heb ik bijna gespeld. Ik vind het interessant kennis te nemen van verschillende stromingen en richtingen op kerkelijk en spiritueel vlak in Den Haag. Zo krijgen bijvoorbeeld zowel de Occu-py-beweging als de City Life Church of bijvoorbeeld gedachten over bijbelse visioenen en heel concreet 'samen eten' uw aandacht. In het algemeen lezen de afzonderlijke artikelen ook prettig. U geeft informatie en geen oordeel. Ik als lezer kan er mijn voordeel mee doen en zelf deze of gene gelegenheid eens bezoeken om er meer over te weten te komen. Uw blad maakt mij nieuwsgierig en dat lijkt mij mede de bedoeling van uw blad. Ik zou zeggen: ga zo door.

Hyacin den Boogert, Den Haag

Protestantse Kerk, kerken per stadswijk

Stadswijken	Kerkgebouwen	Tijd	zondag 5 februari	zondag 12 februari	zondag 19 februari	zondag 26 februari
Centrum Schilderswijk	Lukaskerk Om en Bij 2	10u	ds WTV Verhoeven HA	mw H Merx	Dominicusdnst God: Ik zal-er-zijn, .. waar dan ?	ds Verhoeven
Benoordenhout Archipel Willemspark	Duinzichtkerk van Hogenhoucklaan 89 Vredeskapel Malakkastraat 1	10u 10.30u	drs F Bouwen ds C van Duinen	ds JC van Dongen ds DL Schiethart	ds C van Duinen HA ds JC van Dongen	ds van Dongen ds C van Duinen HA
Bezuidenhout	ChristusTriumfatorkerk Juliana v Stolberglaan 154	10u	ds RE Stiemer	ds J Kievit dienst voor horenden en doven	ds Stiemer	ds B Bootsma
Mariahoeve	Kruispunt Diamanthorst 187	10u	ds JC van Dongen	ds de Meij Mecima HA 18/2 20u vespers	ds B Bootsma 22/2 20u Aswoensdag	ds HJ van Haarlem 25/2 19u ds de MeijM HA
Marlot	Pax Christikerk Vlamenburg 2	10u 12u	ds PJ Bakker open kerk	ds PJ Bakker open kerk	ds PJ Bakker open kerk	ds JVT Mout, Well open kerk
Stadsdeel Laak	Laakkerk Deimanstraat 7	10u	ds R van Essen	mw ds E de Pauw Ldn	ds R van Essen HA	ds E Westrik Boskoop
Moerwijk / Morgen-stond / Zuiderpark	Marcuskerk Jan Luikenlaan 90	10u	ds R de Reuver	ds R van Essen	ds J Eerbeek	ds D van Duivenbode 's-Gravenzande
Transvaal / Valkenbos/Rus-tenburg	Valkenboskerk Zuiderparklaan 2	10u	ds C van der Sluis	ds ME den Dulk	ds KJ Koffeman 22/2 19u15 Aswoensdag	ds DN Stegeman
Regentessekwartier.Z	Bethelkerk Th. Schwenckestraat 30	10u	ds HJ van Haarlem	ds G Nagel Delft	ds O Elsemaan	naar Bergkerk
Vogelwijk Segbroek	Bergkerk Daal en Bergselaan 50	10u	ds O Elseman	drs J Greven Blaricum	ds A Wicke HA	ds O Elseman
Statenkwartier-O Duinoord Zeeheldenbuurt Regentessekwartier-N	Maranathakerk 2e Sweelinckstraat 156 Noorderkerk Schuytstraat 9/11	10.30u 10u 19u	ds DL Schiethart S/T ds D Sikkema	ds OTH Boonstra ds RE Stiemer	ds IJ Akkerman, met Bachcantate pastor AG Tulling	naar Bergkerk 10u ! ds T Bergsma pastor Tulling citydnst
Morgenstond/Zuiderpark / Houtwijk	Thomaskerk Harmelenstraat 108	10u	ds JA Tielkemeijer	ds Tielkemeijer	ds FB Fennema HA	ds EJ Bosch
Vruchtenbuurt	Bosbeskerk Bosbesstraat 5	10u	dr THL Hetteema	ds NA Riemersma	ds de Meij Mecima S/T	mw A Abrahamsen - den Bok Utr ds J Korf HA
Loosduinen	Abdijkerk Willem IIIstraat 40 Ontmoetingskerk Louis Davidstraat 2 Bethelkerk Loosduinen Händellaan 50	10u 10u 10u	ds J Korf ds NL van Dorp ds NA Riemersma S/T	ds HTH Vollebregt ds W Huizing ds WJ Bettenhausen - Baak Zoetermeer	ds J Korf S/T Gemeentezondag beide predikanten	ds HTH Vollebregt ds NA Riemersma
Bouwlust Vrederust	Shalom v/h Salvatorkerk Vrederustlaan 96	10u	ds AH van Oudenallen	mw JW Vree - van Dongen Maasdam	dr P Schelling uit Monster S/T	ds NL van Dorp
Scheveningen Dorp	Bethelkerk Scheveningen Jurriaan Kokstr. 173 Oude Kerk Keizerstraat 8	10u 17u 17u30	ds J Maasland ds J Quist ds DJ Thijs Asd	ds Maasland HA ds K Staat dnst a/zee ds J Quist ds J Maasland	jeugdendienst ds E Bouman Katwijk ds J Quist	mw A van Mansum Schiedam ds J Quist cand MvdLinden Katwijk ds AR de Meij Mecima
Belgisch park Statenkwartier - W	Nieuwe Badkerk Nieuwe Parklaan 90	10u	dienst voor jong & oud ism de Populier	ds SL Schoch cantate	ds HJ van Haarlem	ds FJ van Harten ds J Maasland
Duindorp	Prinses Julianakerk Tesselssestraat 6	10u 17u30	ds J de Goei Amersfoort ds FJ vHarten duinendnst	ds FJ van Harten ds AS Rienstra	ds J Maasland ds C de Jong jeugdndst	ds FJ van Harten ds J Maasland
Ypenburg	De Toelucht Laan van Hoornwijk 140	10u	ds A Minnema	ds A Minnema H Doop	ds Minnema	ds AH van Oudenallen
Leidschenveen	De Leidraad Harriët Freezerhof 28	10u	ds N Paap	ds E Hoebe - de Waard	ds F de Vries Bouwstra	ds L Rasser Asd

Kerken in overige categorieën

PKN-kerken voor de hele stad	Overige kerken voor de hele stad	Ziekenhuizen	Parnassia	dienst met doventolk
Bethlehemkerk Laan van Meerdervoort 627 Houtrustrukkerk Beeklaan 535 Kloosterkerk Lange Voorhout 2 Evang. Lutherse Gemeente Lutherse Burgwal 9 Eglise Wallonne Noordeinde 25	Deutsche Ev. Gemeinde Bleijenburg 5 Doopsgezinde gemeente Paleisstraat 8 Ekklesia Brouwersgr. 2-K in steeg door hek Evang. Broedergemeente Herrnhutters Chasséstraat 1 Ned.Indonesische k.GKIN Thomaskerk Den Haag Nieuwe kerk Rijswijk Remonstrantse kerk Ln v Meerdervoort hg 955 Vrije Evangelische Gem. Zoutkeetsingel 112	Bronovo Ziekenhuis Bronovolaan 5 Haga Ziekenhuis Leijweg 275 MCH Westeinde Lijnbaan 32 MCH Sint Antonishove B.Banningln 1 Ldsch'dam	Franciscuskerk Monsterseweg 93 Clarakerk Rozenbottelstraat 14	Koningkerk B. Ingenhoeslaan 4 Vbg
10u 10.30u 10u 10u30 10u15 10.30u	10.30u 10.30u 11u 10u 11u 12.30u 14u 10.30u 10u	10u 10u 10u 10.30u	10.30u 10.30u	10.00u
ds LJ Vogelaar ds TW vanBennekorn, Goes, HD ds KH van Klaveren ST ds MR Klokke ds MMB vdMeij-Seinstra m JB la Grouw Prière des semailles	Pfarrerln B Wenzlaff ds FPH Groeneveld X zr Chr Welschen ds M Tahitu ds RF Philipp HA dhr H Jager	ds E Hulsman pater JB Beijik pastor A de Gruijter pastor AG Wessel	pastor T van Driel pastor T van der Knaap	Hoeksteen Benthuzen: doven-pastor J Kievit HA
ds LJ Wüllschlegler Mbg ds A Vastenhoud ds M-A Sijbrandij Verbist ds MPCF Lanooy HA ds WTV Verhoeven pasteur A van der Lingen Sainte Cène	Pf E Benz-Wenzlaff ds ME Bijsma Johannes zr Welschen OR Verkiezing Adham K Satria S Th ds M Slootmans ds W Verdonk	pater Beijik ds I J Visser pastor M Hoogendoorn pastor H Delemarre	ds MH Kroes ds MT Minnema	naar de Christus Triumfatorkerk
ds A Vastenhoud ds LJ Vogelaar ds KH van Klaveren ds MR Klokke ds DN Stegeman dr A van der Lingen	Prädikant U Thöle dhr MJ Meihuizen Johannes zangsdnt & liefdemaal ds S Tahjadi ds M Slootmans ds W Verdonk	ds JW Steenbergen pastor HW Hoefman pastor AG Wessel pastor A de Gruijter	ds MH Kroes ds HTh Vollebregt	ds M Veen X

Symbolen: M met cantonij, muziek etc. X = geen dienst = zie www.kerkindenhaag.nl * geen opgave ontvangen

Kerken met vaste gegevens voor elke zondag

Anglican Church, Arij v d Spuiweg 1 8.30u & 11u Holy Communion, 9.30u All Age Worship, 18.30u evening service, Praise & Café, 4th sunday 17u choral evensong	American Protestant Church Esther de Boer van Rijklaan 1 9u quiet traditional worship, 10u Praise 1 11.30u traditional service with choir	Oud-Katholieke kerk Juffrouw Idastraat 7 elke zo 10u eucharistieviering 22/1 20u Aswoensdagviering 12/2 16u gezongen vespers elke wo 12u45 viering zolderkerk	Het Apostolisch Genootschap Loevesteinlaan 170 9u30 samenkomst	Baptistengemeente Vier Heemskinderenstraat 91 10 u samenkomst	Genootschap der Vrienden - Quakers Stadhouderslaan 8 10.30 u stille samenkomst	Leger des Heils Prinsgracht 57 10 u samenkomst De Oase vMeursstr. 1 2e zondag van de maand 10u kringviering
--	---	---	--	---	--	--

Rooms-katholieke kerken, Nederlandse weekendvieringen, zie verder www.vliethaghe.nl

Centrum, Parkstraat 65a, H. Jacobus de Meerdere, za 12.45, zo 9 u NL, 10.15 u Lat., 12 u NL	Schilderswijk, Hoefkade 623, H. Martha, za 19, zo 9.45 u.	Benoordenhout, Wassenaarseweg 53, St. Paschalis Baylon, zo 11u	Bezuidenhout, Bezuidehoutsew 153, OLV van Goede Raad, za 17.30 u.	Marlot, Bloklandenplein 15, Onbevlekt Hart van Maria, zo 9.30 u.	Zeeheldenkwartier, Elandstraat 194, OLV Onbevlekt Ontvangen, zo 11 u.	Rijswijk Sir Winston Churchillln 372 H.Benedictus en Bernadette za 19u, zo 9.30u
Regentessekwartier, Beeklaan 188, H. Agnes, zo 10 u.	Valkenboskwartier, Kamperfoeliestraat 279, H. Familie, zo 10.30 u, vr 10u	Loosduinen, Loosduinse Hoofdstraat 4, OLV Hemelvaart zo 10 u, za 13u	Waldeck/Kijkduin, Aaltje Noordewierstraat 4, H. Pastoor van Ars, zo 10.30 u.	Leyenburg, Leyweg 930, H Antonius & Lodewijk, zo 10 u, 3e za 13u	Scheveningen, Scheveningseweg 233, H. Antonius Abt, za 17u, zo 10.30 u.	Rijswijk, van Vredenburgweg 69, H. Bonifatius, za 19u, zo 11u

Doordeweekse diensten:

- Aandachtscentrum Schoolstraat 18 di t/m vr 13 u stilteviering
- Kloosterkerk elke wo 19.30 u vesperviering

- Evangelisch Lutherse Kerk elke wo 12.45 - 13 u middaggebed
- Zorgvlietkerk, Prins Mauritslaan 10, elke vr 20 u Taizé avondgebed
- Bethelkerk Th. Schwenckestraat 30 elke ma 19.00 u avondgebed

Samenstelling: Kerkelijk Bureau Protestantse Gemeente te 's-Gravenhage. Opgave en wijzigingen: hagepreken@casema.nl. Telefoon (070) 385 87 07. Adres: Diamanthorst 187, 2592 GD 's-Gravenhage. Tehuizen publiceren intern eigen diensten, zie ook op internet: www.kerkindenhaag.nl

VOOR ADRESSEN VAN KERKEN ZIE PAGINA 6.

Aankondingen voor maart voor 7 februari aanmelden via de website: www.kerkindenhaag.nl.

Meer agenda op de site
www.kerkindenhaag.nl.

Film en gesprek

Do 2 feb: de film Sabah, een multicultureel drama met een kwinkslag.
Do 23 feb: de film The Truman Show, waarin Truman Burbank de hoofdrol speelt in zijn eigen soap, zonder dat hij weet dat zijn wereld verzonnen is. Na afloop is er een gesprek over de film.
Ontmoetingskerk

Numineuze ervaringen

Een numineuze ervaring is een (mystieke) ervaring die diepe inzichten geeft en die je leven blijvend kan veranderen. Lezing door theoloog en auteur Tjeu van der Berk.

Ma 6 feb 20 u ■ Remonstrantse Kerk

Synagogedienst

Samenkomst van 'de Christenvrouw' waarop de heer C.J. Kragten spreekt over 'Synagogedienst en het joodse leven in Nederland'.

Do 9 feb 10 u ■ Marcuserkerk

Tien woorden

Serie lezingen over jodendom en de 'tien woorden', door dr. Marcel Kemp. Deze avond: je zult geen overspel plegen – je zult niet stelen.

Do 9 feb 20 u ■ Houtrustkerk

Talentenveiling

Gemeenteleden van de Bosbeskapel en de Thomaskerk veilen hun talenten: boeken restaureren, erwtensoep maken, tuin opknappen enzovoort. De opbrengst is voor een school in Bandung, Indonesië.

Za 11 feb 15 u ■ Bosbeskapel

Continental Kids

Muzikaal optreden van de Continental Kids vol dans, zang en humoristische sketches. Kaarten: € 5,-, kinderen t/m 12 jaar € 2,-, inclusief consumptie.

Za 11 feb, 16 u ■ Pax Christikerk

Open Podium

Boskant Open Podium, muziekuitvoeringen voor en door liefhebbers. Deze keer een blazersensemble, een wereldkoor en een koor met Braziliaanse liederen. Entree € 2,-.

Zo 12 feb 15 u ■ De Boskant ■ Fluwelen Burgwal 45

Avondmuziek

Tenor Daniël van Kessel, bas Marcel Koester en het ensemble Festoen brengen werken van H. Schütz, J.S. Bach, G. PH. Teleman, D. Buxtehude. Toegang gratis, collecte.

Zo 12 feb 20.15 u ■ Thomaskerk

Feestprogramma Martinuskerk

Na een ingrijpende verbouwing is de Martinuskerk in Voorburg weer open. Tot en met 12 februari is er een feestprogramma met onder meer de film Des Hommes et des Dieux (1 feb), een lezing door Erik Borgman (woe 2 feb), een uitleg over het labyrint in de kerk (do 9 feb). Het programma staat op www.sintmaartenentrinitas.nl.

Humanisme

Zoektocht naar de geschiedenis van de Nederlandse Verlichting en haar religieuze dimensie. Maandelijks lezingen door ds. Karl van Klaveren. Deze keer: het humanisme, Erasmus en Coornhert.

Di 14 feb 20 u ■ Houtrustkerk

Bibliodrama

Een rol uit een Bijbelverhaal spelen en de zin van het verhaal ontdekken. Toneelervaring niet nodig.

Do 16 feb 20 u ■ H. Abtonius Abt ■ aanmelden tel. 354 17 42.

Di 14 feb, 1, 13 en 22 maart 19.30-20.30 u ■ Ontmoetingskerk ■ aanmelden voor 1 feb via tel. 380 57 56.

Cantate met toelichting

Cantatedienst met Bach's 'Du wahrer Gott und Davids Sohn' (BWV 23). Dirigent Arie Eikelboom geeft een educatieve toelichting.

Zo 19 feb 10.30 u ■ Maranathakerk

Alfred Schütz

Dr. Arne Jonges vertelt in de wijsgerige kring over een van de vele joodse geleerden die voor de nazi's naar de Verenigde Staten vluchtte, Alfred Schütz.

Do 23 feb 20 u ■ Houtrustkerk

Driekoningenconcert

Vocaal programma met bariton Joost van Tongeren. Gratis, collecte.

Zo 26 feb 15.30 u ■ Marlotkerk

Bijbelse vrouwen

Oecumenische bezinningsavonden over bijbelse vrouwen. Aanmelden via tel. 363 80 09.

Di 24 jan, 28 feb (Valkenboskerk), 27 maart, 28 april (pastorie H. Agnes), 20 u

Paul Rusesabagina

Lezing door Paul Rusesabagina, de man op wie de hoofdpersoon van de film 'Hotel Rwanda' (2004) is gebaseerd. Hij wordt zwaar aangevallen door het huidige regime in Rwanda omdat hij als een van de weinigen nog durft op te staan tegen de anti-democratiseringstendenzen in zijn land. Entree: € 5,-, studenten € 3,-. Aanmelden via info@deboskant.nl.

Woe 29 feb 14 u ■ De Boskant ■ Fluwelen Burgwal 45

Lezing Tjeu van Knippenberg**'De ziel houdt niet van lawaai'**

AGENDA Iedereen heeft een ziel, ook de vuurwerkgooiers in de oudejaarsnacht. De ziel 'wekken' is het doel van de lezing van Tjeu van Knippenberg. Hij is een van de sprekers in een serie avonden over 'de spiritualiteit van de eenentwintigste eeuw'.

Wat is 'de ziel' van een levensverhaal? 'Een levensverhaal is een aaneenschakeling van duizend dagelijkse dingen en in eerste aanleg misschien een

'Geluk is maar een bijeffect'

zielloos verhaal. Maar wie dieper graaft, vindt de ziel van dat verhaal, de plaats waarin je contact maakt met jezelf, met wat jou ten diepste eigen is. Dat wat jou verbindt met de mensen, de wereld om je heen en dat wat jou overstijgt. De ziel drukt zich uit in je geloof, je hoop, je liefde.'

Hoe komt het dat u daar verstand van hebt?

'Ik kwam in het pastoraat veel in contact met levensverhalen van mensen en heb wetenschappelijk systematisch nagedacht over de plaats van de ziel daarin. Ik ben emeritus hoogleraar theologie en mijn wetenschappelijke werk werd altijd gevoed door de contacten met mensen. Nu nog ben ik vrijwilliger in een parochie en geef ik geestelijke begeleiding.'

Kent u de ziel van uw eigen verhaal?

'Die ken je nooit helemaal, zelfkennis is het moeilijkste wat er is. Maar ik probeer geregeld mijn eigen ziel na te gaan en te ontdekken wat mij motiveert, en wat ik graag doe. Ik wil graag in contact blijven met wat mij bezielt.'

Hebben de vuurwerkgooiers uit de oudejaarsnacht ook zo'n ziel?

'Ja, iedereen heeft een ziel. Maar die ziel kan door van alles in beslag worden genomen. Geldzucht, macht, seks, geldingsdrang. Ze willen misschien schitteren en stralen en denken dat te bereiken door veel lawaai en licht te maken. En hun kwade

geesten te verjagen. Zij zullen bedrogen uitkomen, er zal steeds meer lawaai nodig zijn. Zo vinden ze nooit hun ziel.'

Hoe vind je de ziel?

'Door stil te worden. De ziel spreekt wanneer jij zwijgt. Mensen die een kwartier per dag mediteren, kunnen ontdekken wat de ziel van hun levensverhaal is.'

Is het nuttig die ziel te kennen?

'Nuttig is een moeilijk woord, het verwijst altijd naar een doel. Iets heeft nut voor een doel. Het zoeken naar je ziel helpt je tot waarheid te komen, te ontdekken waar je werkelijk voor staat. Geluk is daarvan een bijeffect'

KEES POSTHUMUS

PROF. DR. M.P.J. (TJEU) VAN KNIPPENBERG OVER 'DE ZIEL IN HET LEVENSVERRHAAL'. MAANDAG 13 FEBRUARI, 20 UUR, ONZE LIEVE VROUW HEMELVAARTKERK, LOOSDUINSE HOOFDSTRAAT 4.

Te gast in Berlijn

Een groepje jongeren uit de Rijswijkse Bonifatiusparochie vierde de jaarwisseling tijdens de internationale Taizé-jongerenbijeenkomst in Berlijn. Vorig jaar was eenzelfde evenement in Rotterdam. Ook de regio Den Haag verwelkomde toen veel jonge gasten. Op www.kerkindenhaag.nl is een uitgebreid verslag te lezen.

advertentie**Monuta****ik weet hoe ze begraven wil worden**
maar hoe regel ik dat?

Met één telefoontje nemen we al uw zorgen uit handen. Bij ons staan uw persoonlijke wensen centraal.

Bij Monuta in Den Haag denken we graag met u mee.
bel 070 - 306 54 54
Monuta 't Staterhuys
Statenlaan 78, Den Haag
bel 070 - 360 39 05
Monuta Innenees
Laan van Elk en Quinen 38, Den Haag
www.monuta.nl

BIJBELS QRS GOD LACHT

De Bijbel staat vol woorden. Gedurende de geschiedenis heeft de mens, de kerk, die woorden een eigen leven ingeblazen. En er worden aan toegevoegd, die bij nader inzien helemaal niet in de Bijbel staan.

Verscholen op de onderste boekenplank in een stoffig antiquariaat vond ik het. Of het vond mij, dat zou je ook kunnen zeggen, want ik wilde het graag lezen: de autobiografie van Charley Chaplin. Met lichte tred, enigszins verend en met wapperende jaspanden keerde ik huiswaarts.

Het viel tegen. Chaplin portretteert zichzelf in gezelschap van vele beroemdheden. Prins Reinier van Monaco was kennelijk zijn grootste fan. Het zal wel. Maar één verhaal vond ik zo mooi. Het speelt op het hoogtepunt van zijn roem, tegen het einde van zijn Amerikaanse periode, vlak voordat hij door het McArthur-regime het land werd uitgewerkt vanwege vermeende communistische sym-

pathieën. Chaplin deed mee aan een van de vele Chaplin-imitatiewedstrijden. Hij werd derde. Dat het gebeurt is al grappig. Maar dat je dit in je autobiografie ook vertelt, is nog veel grappiger. Vanwege dit verhaal en vanwege zijn films heb ik Chaplin altijd verdacht van een meer dan gemiddelde portie genade van God. Dat zal ik proberen uit te leggen. Het raakt aan de kern van ons denken aan God.

'Genade' is een bijzonder woord. In het Latijn is het *gratia*. Zonder moeite herken je daarin 'gracieuus' en 'gratis'. Dat zegt al veel. In het Grieks spreek je over *charis*, dat 'bevalligheid' of 'gunst' betekent en herkenbaar is in 'charismatisch', 'bruisend van genadegaven'.

Het Hebreuws van het Oude Testament is echter het mooist. Daar lees je het woord *chen*, dat ook 'lieftaligheid' of 'gunst' betekent. Wij kennen het in het spraakgebruik als 'gein', want zo is de taal van de Bijbel door te doen van joodse Nederlanders in onze taal ingeburgerd geraakt.

Met 'gein' begint de glimlach in de taal door te schemeren. Ik weet wel dat niet iedereen het woord 'gein' of 'geintje' op een positieve manier gebruikt. In sommige monden kunnen de mooiste woorden nog smoezelig worden. Maar naar de oorsprong genomen, is de bedoeling helder. Wij kunnen tegen elkaar zeggen dat we een genadige God hebben: Ontfermend is de ENE en genadig, lankmoedig en overvloedig in vriendschap en trouw (zie Exodus 34:6). Genade komt van Gods binnenkant.

Wij hebben een genadige God. Anders gezegd, en toch hetzelfde: wij hebben een geinige God. Met zijn genade komt zijn glimlach over ons bestaan.

God kan ook spottend lachen. Dat is anders. Dat **DOLF TIELKEMEIJER**

Dolf Tielkemeijer, predikant van de Thomaskerk, en emeritus-predikant Gerrit de Groot schrijven om beurten een aflevering van deze theologische rubriek. De titel is een knipoog naar het befaamde boek *Bijbels ABC* van K.H. Miskotte.

geldt de machten van het kwaad, die zich wren en hun slachtoffers eisen op aarde. De spottende lach van God scheidt de ruimte om te hopen dat het met de machten van het kwaad snel afgelopen zal zijn. Let op, ze vallen al, ze houden het niet! De genadige glimlach van God echter gaat over de schepsels van zijn handen, die iets laten zien van hun Schepper. Die zomaar, gratis, iets van de genade van God weerspiegelen.

En zo kan het gebeuren dat een clown als Chaplin onze ogen opent voor de ware aard van ons bestaan. Bewust of onbewust, dat maakt niet uit. Je voelt een lach opborrelen, je kunt het niet tegenhouden, en je denkt: Mijn God.

Alledaagse liedboekjes uit zeventiende eeuw

Het boekje 'De Wel-klingende Luyte'

NIEUWS Wie een half uurtje over heeft, moet even naar de Verdieping van Nederland. De bezoeker komt er neuriënd vandaan.

HET IS EVEN ZOEKEN, MAAR plotseling doemen ze in de grote, schemerig verlichte ruimte op. Twee zeldzame kleine liedboekjes uit de zeventiende eeuw die de Koninklijke Bibliotheek in december heeft gekocht. Ze zijn opengeslagen, en de titels en regels zijn gemakkelijk te lezen. De druk is uitstekend. Het lijkt een paradox. Juist omdat de liedboekjes in zo grote oplage gedrukt werden, zijn er zo weinig van bewaard gebleven. Ze waren bestemd voor alledaags gebruik. Dat verklaart ook het formaat: klein. Ze passen in een hand.

Het eerste boekje heet 'De Wel-klingende Luyte' en stamt uit 1647. Het telt 900 pagina's dundruk en bevat driehonderd geestelijke liederen. Volgens Louis Grijp, verbonden aan het Meerstens Instituut, is het bijzonder dat er liederen uit verschillende godsdienstige richtingen in staan. Ze zijn per groep gerangschikt: morgen- en avond-

liederen, tafellieder, en verder liederen voor de christelijke feestdagen.

Het boekje ligt op de expositie opengeslagen bij een Nieuwe-Iaers Liedt, een nieuwjaarslied. 'Weest welkom o vrolijk Jaer, Gekroont met eene blijde maer, Van zo verheven Coningh.'

Het andere boekje is een plaatselijk liedbundeltje uit Maassluis. Het heet 't Maes-Sluische Lust-hofje en is in 1684 gedrukt. Het is bestemd voor 'jeugdige soete sangstertjes.' Volgens Grijp is het 'doordesemd' van protestantse godsvrucht en bevat het veel verwijzingen naar de visserij, de belangrijkste bedrijfstak in de stad.

Het bundeltje ligt opengeslagen bij een 'Danck-Zegginghe', 'als men uyt zee van storm en onweer verlost zijnde met zeghen van den Heere aankomt.' Het lied kon worden gezongen op de melodie van psalm 77 of 68.

De boekjes zijn nog tot 10 maart te bekijken in de Verdieping van Nederland, de gemeenschappelijke expositieruimte van de Koninklijke Bibliotheek en het Nationaal Archief. Daarna worden de liedboekjes gedigitaliseerd.

JAN GOOSSENS

Jezusklok Grote Kerk luidt de week uit

NIEUWS Nieuw klokgelui in de binnenstad. Met de Jezusklok van de toren van de Grote Kerk wordt nu op zaterdagavond de week uitgeluid.

Een luidklok van de Grote Kerk geeft om negen uur 's ochtends en zes uur 's avonds het begin en het einde van de werkdag aan. Ook de twee klokken in de Raadhuisstoren in het oude stadhuis aan de dagelijkse Groenmarkt zijn sinds enige maanden ingeroosterd om voorbijgangers op de tijd te wijzen. Een klokje uit 1493 geeft om 12.30 uur het begin van de lunchpauze aan. Een klok uit 1952 luidt een uur later het einde van de pauze in. Op zaterdag luiden de raadhuis klokken 's middags om vier en om zes uur. Ook een klok van de Nieuwe Kerk aan het Spui luidt om zes uur 's avonds.

Samen luiden

Er is nog meer klokgelui in de stad te horen. De klok van de rooms-katholieke St. Jacobskerk in de Parkstraat luidt dagelijks om negen en om zes uur. Het zijn de tijden van het angelusgebed. 'Mooi, dat de oude en de nieuwe Jacobus nu samen luiden', aldus pastoor Ad van der Helm. De ochtendklok van de Grote Kerk stamt uit 1956. De avondklok is de Wegwaertklok uit 1647. De Jezusklok uit 1541 die op zaterdagavond luidt, heeft een roemruchte geschiedenis. Het is de grootste klok, die in de Tweede Wereldoorlog onderin de toren werd verstoep om deze uit de handen van de Duitsers te houden. Hij was te groot om door de torendeuren naar buiten te gaan. In de nacht van 4 op 5 mei 1945 is de 'Jezus', zoals de naam officieel luidt, snel weer op zijn plaats gehesen zodat hij de bevrijding kon inluiden.

JAN GOOSSENS

FOTO MARGOT C. EBERENDS

Gebouwencommissie op pad

NIEUWS Een commissie van deskundige niet-Hagenaars heeft zeventien kerkgebouwen van de Protestantse Gemeente te 's-Gravenhage geïnspecteerd. Ze zijn er drie dagen mee in touw geweest.

VOORZITTER VAN DE COMMISSIE is Duco Stadig, kerkrentmeester van de Protestantse Kerk Amsterdam, senior consultant bij Colliers International en oud-wethouder ruimtelijke ordening. Tweede lid is Ewald Postma, docent liturgiewetenschap aan het Seminarium van de Protestantse Theologische Universiteit en verbonden aan het Instituut voor liturgische en rituele studies van de Universiteit van Tilburg, waar hij onderzoek verricht naar de actuele betekenis van kerkgebouwen. Derde lid is Arthur Modderkolk, financieel deskundige en kerkrentmeester van de remonstrantse kerk in Utrecht.

De commissie beoordeelt de 'harde' eigenschappen van de Haagse kerkgebouwen: capaciteit van de ruimten, indeling, architectonische waarden, de omvang van de geloofsgemeenschap,

de netto bijdrage van sluiting aan de financiën van de Haagse Protestantse Gemeente, en de geografische spreiding.

Uiteindelijk neemt de algemene kerkenraad van de PGG het besluit, welke gebouwen gesloten worden.

De commissie voor de Duinzichtkerk. V.l.n.r. Duco Stadig, Arthur Modderkolk, Ewald Postma.

Mijnwerkersvrouwen, Vincent van Gogh, 1882

Vincent van Gogh en mystiek

God in de aanblik van mijnwerkersvrouwen

AGENDA Vincent van Gogh was zijn hele leven bezig met God en geloof. Hoe hij dat deed, daar wordt nog druk op gestudeerd.

John Batist gaat een avond lang op zoek naar de mystiek in de schilderijen van Vincent van Gogh. Over het werk van Van Gogh is veel geschreven, maar vaak wordt over het hoofd gezien, dat hij – hoewel hij met de kerk brak – altijd een gelovige is gebleven. Dat geloof kreeg hij van huis uit mee. Zijn schilderkunst zag hij min of meer als een voortzetting van zijn drang om iets met de bijbelse boodschap te doen. Van Gogh zag God enerzijds in de natuur oplichten, en anderzijds in de aanblik van mensen in de misère, aldus Batist, die emeritus-pastor is. Bijvoorbeeld in de aanblik van mijnwerkersvrouwen. Hij vertelt ook dat Van Gogh tot het laatst van zijn leven met Christus bezig was, zoals blijkt uit een brief die hij ruim een jaar voor zijn dood schreef aan zijn broer Theo.

'Voor de tweede keer heb ik een studie van een Christus en de engel in de olijfgaard afgekrabd. Omdat ik hier wel echte olijfbomen zie, maar ik kan, of liever ik wil het ook niet afschilderen zonder modellen. Ik heb het echter in het hoofd met kleur: de nacht met sterren, de figuur van Christus blauw, en de engel gebroken citroengeel.'

Woensdag 8 februari, 20 uur ■ De Boskant ■ Fluwelen Burgwal 45 ■ Aanmelden via tel. 361 41 80.

GELDERBLOM

DE GERECHTVAARDIGDE OORLOG

De gerechtvaardigde oorlog. Dit bijbelse begrip is tegenwoordig bepaald niet populair. Toch gebruiken Somalische piraten het, zogenaamd om hun visgronden te beschermen. De manier waarop deze kapers, in feite arme sloebers maar aangestuurd door machtige criminele bendes, grote tankers en andere schepen aanvalen, maakt de zee onveilig.

In hun snelle bootjes doen ze zich voor als vissers, maar intussen hebben ze onder de dubbele bodem tanks vol olie, kalasnikovs en touwladders verborgen. Hiermee zien zij kans vrachtschepen aan te vallen, de bemanning te gijzelen en enorme sommen geld in ruil voor de gegijzelden en het schip te eisen. Is dit een gerechtvaardigde oorlog op zee?

En is er verschil met de kapers van zeven eeuwen geleden? Het fenomeen kaapvaart ontstond toen. Kaapvaart was, volgens de toen geldende wetten,

niet hetzelfde als piraterij of zeeroverij. Met een kaperbrief, een soort vergunning, overviel een kaperkapitein schepen van de landen, waarmee zijn land in oorlog was.

Ook Nederland zette dit soort zeevaart in, namelijk voor het vullen van de schatkist. Zo kennen wij Piet Hein, die in 1628 Spanje bevocht en over wie wij leerden zingen: 'Piet Hein, zijn naam is klein, zijn daden benne groot, hij heeft gewonnen de zilvervloot.'

Op volle zee kon het echter maanden duren voor men een schip aantrof dat aan de kaperbrief voldeed en bovendien voldoende buit aan boord had. Dit kon leiden tot zo'n ontvreemding onder de bemanning dat men van kaapvaart op piraterij overstapte. Zo werd de zee een voor de handel gevaarlijk gebied. In 1856 zwoeren de Europese machten de kaapvaart dan ook af.

Thans wordt de zeevaart beschermd door het VN-verdrag Unclos, dat een juridische basis geeft om piraterij en gewapende zeeroof tegen te gaan. Maar falende staten als Somalië vormen een plek waar nieuwe zeeroovers een veilige haven hebben. Schepen die deze kustten passeren moeten in konvooi varen. Zij worden beschermd door oorlogsschepen, gevormd door een samenwerkingsverband van landen, Ocean Shield.

Vorige maand was er in het Vredespaleis een serie lezingen gewijd aan deze vorm van piraterij. De Nederlandse commodore Michiel Hijmans vertelde dat niet alleen oppervlakteschepen maar ook onderzeeërs deel uitmaken van Ocean Shield. Wanneer piraten zien dat ze zijn opgemerkt, dumpen ze gauw alle wapens en touwladders overboord. Maar onderzeeërs nemen de plotseling neerdalende wapens en ladders waar en leveren aldus het bewijs dat het niet om onschuldige vissers gaat.

Hoe moeilijk het is piraten aan te pakken, vertelde aanklager Hennie Baan. Zij speelde het klaar de eerste Somalische piraten tot vijf jaar gevangenisstraf veroordeeld te krijgen. Je kunt piraten namelijk niet zomaar overboord zetten. Een boeiend verhaal, over nieuwe vragen en de spanning tussen Nederlands en internationaal strafrecht. Ook piraten hebben rechten, bijvoorbeeld op een advocaat binnen 72 uur. Hoe doe je dat midden op zee? En hoe zijn de cellen, waar deze piraten tot hun proces gevangen worden gehouden?

De lezingen gaven een geweldig inzicht in de manier waarop de moderne piraterij bestreden wordt. Merkwaardig dat over de belangrijke rol die Nederland hierbij als zeevarende natie heeft, bij mijn weten in de media niets te lezen of te horen is.

HANNEKE GELDERBLOM-LANKHOUT